
! # \$% " %

Kocaeli'nde 1 ve Bal kesir'de 1 adet yer adının Çepni adıyla belirtir.

Çepniler Karadeniz'de ilk olarak Sinop çevresinde görülür. Selçuklu tarihçisi İbnî Bîbî, 1277 yılında Sinop'a saldıran Trabzon Rum İmparatorluğu kuvvetlerinin geri püskürtülmesini bildirir. Sinop'tan sonra Samsun ve Trabzon'u ele geçiren Çepniler, 1280-1297 yılları arasında Trabzon Rum İmparatoru II. John zamanında Samsun'un doğusundan Ünye dahil olmak üzere buradaki toprakları ele geçirmişlerdir. Fethedilen bu bölgeye bir Çepni beyi olan Bayram Bey'den dolayı "Bayramlı Canik" adı verilmiştir. Ordu ve Giresun topraklarının da Çepniler tarafından fethedilmesi üzerine bu bölgelere yoğun bir Türk nüfusu yerleştirilir. Bu Türk nüfusu batıda Çepniler olmak üzere Eymür, Avar, Karkın, Bayındır, Yünür, Alayuntlu ve İğdir boylarından (Sümer, 1992:244).

16. asırda Canik ve Trabzon'da yaşayan Anadolu Çepnilerinin çoğunluğu yerleşik hayata geçmiştir. Bu asırda yaşayan Osmanlı tarihçisi Şak Mehmet, 16. asır sonlarında yazdığı Menazir'ül-Avalim adlı eserinde, Trabzon ve civarında yaşayan halkın önemli bir bölümünün Çepnilerden olduğunu ve bölgenin batı ve güneyindeki dağlara "Çepni Dağları" denildiğini belirtir (Sümer, 1992:246).

Trabzon Çepnilerinden olan ve İstanbul'da İlalid Bey'in bulunduğu Çepnilerden bir kısmı, Uzun Hasan Bey zamanında Akkoyunlu hizmetine girer. Akkoyunlulardan sonra Safevi devletinde görev alan Çepniler, "korucu" denilen hassa ordusunda bulunmuşlardır (Sümer, 1992:244).

16. asırda Anadolu'da Çepnilere ait 43 yer adı bulunmaktadır. Bu yer adlarının bulunduğu liste aşağıdaki tabloda sunulmuştur (Sümer, 1992:317):

Tablo 1: 16. Asır Anadolu'daki Çepni Yerleşim Yerleri

Sancağı	Kazası	Vergi Nüfusu
Akşehir	Doğan-Hisar	54
Amasya	Ladik	41
Ankara	Yabanabad	31
Beşşehir	Göçü (Kıyaklu)	45
Bolu	Bolu	129
	Gerede	24
	Mudurnu	54
		49

$$\begin{matrix} & d & & u & & u \\ d & & Tu & & Tu & \\ & u & S & & & \end{matrix}$$

		7
Bozok	Emlak	26
Canik	Bayramlu (Sat Inı)	8
	Bayramlu	31
		13
Çorum	-	20
	Osmanc k	23
Hüdavendigâr	Kete	24
	Ayd nc k	13
	Temrezler	-
	Behram	38
25		
İç İl	Mut	51
Kara Hisari Sahib	Sand kl	11
	Bol vad n	34
Karasi	Giresun (Savtepe)	11
Kastamonu	Ayandon	34
		37
		14
		48
		37
Kayseriyye	Kibar-Ezmaç	-
Keng r	Tosya	41
Koca İli	Kand r	13
Konya	Aladğ	14
		58
Marş	Elbistan	-
Sivas	Sivas	142
		-
	Sünisa (KarakuDağ)	80
Sultanönü	İnönü	47
Trabzon	Kürtün	16
	-	-

d *d* *u* *u*
d *Tu* *Tu*
u *S*

Bal kesir Çepnileri e

16. as rda Çepni boyu, Halep Türkmenleri, Ulu Yörük, Trabzon bölgesi, Dulkadir, Bozok, Adana, At Çeken, Koçhisar, Hamid, Çorum vâran'da görülür.

Kanunî döneminde Halep Türkmenleri arasında görülen Çepni oymağı üç kola ayrılmıştır.

Birinci kol Rumkale yöresinde (Gaziantep / Yavuzeli) yerleşen Çepnileridir. İkinci kol ise Antakya'nın kuzeyindeki Gündüzlü kasabasında; üçüncü kol da daha da bulunmaktadır. Son iki Çepni kolu "Bam Kesirli Çepni" veya "Bam Kesirli Çepni" olarak da bilinmektedir (Sümer, 1992:245).

Gaziantep / Rumkale'de yaşayan birinci kola yerleşik düzene geçmesinden dolayı "Oturak Çepni" ad verilmiştir. Rumkale'deki Çepniler 1690 yılında Avusturya Seferi'ne katılmıştır. 1691 yılında Rakka'da iskan edilmeleri emredilen Çepni oymaklarından birisi bu Çepnilerdendir. Diğer oymak Ankara'nın Keskin ilçesinde yaşayan Bozulus Türkmenleri içerisindeki Çepni oymağıdır. Rakka iskân sırasında "Kantemir Çepnisi" olarak bahsedilen Çepni oymağıdır.

Diğer Türk oymakları ile birlikte Rakka'dan iki defa kaçan bu Çepni oymağı, 1728 yılındaki ikinci kaçış sonunda Manisa'nın Turgutlu ve İzmir'in Bergama ilçelerine yerleşmiştir. Kantemir Çepnileri, daha önce bu yöreye gelen "Bam Kesirli" Çepnileriyle buluşarak bugün dahi Bal kesir, Bergama, Manisa ve Aydın illerinde yaşamaya devam etmektedir (Sümer, 1992:245).

15. ve 16. asır Trabzon sancatahri defterlerine göre Trabzon civarında Çepnilerin yaşadıkları yerlere "Vilayet-i Çepni" ad verilmiştir. Buralar Giresun, Torul ve Görele arasındaki yerlerdir. Kürtün ise tamamıyla Çepnilere ait bir yerleşim merkezidir. Bununla birlikte Torul - Trabzon ve Vakıf Kebir arasındaki bölgelerde de Çepniler bulunmaktadır. Çepnilerin Rize civarlarına yerleşmeleri ise daha sonra gerçekleşmiştir (Sümer, 1992:246).

Trabzon yöresinden başka Dulkadir Beyliği içerisinde 34 vergi nüfuslu bir Çepni oymağı bulunmaktadır. 16. asırda 42 vergi nüfuslu küçük bir Çepni oymağı Bozok sınırları içerisinde görülür. Aynı bölgede Çepni adında köy vardır. 16. asırdaki diğer bir kayıt da Adana'dadır. Bu oymak Adana'nın Sarçam yöresinde yaşamaktadır (Sümer, 1992:247).

Anadolu'da Çepnilerden bir kısmı Ulu Yörük cemaati içerisinde Zile ile Akdağ Mağdeni arasında bulunan Çekerek Suyu etrafında görülür. Bu Çepniler Kelkit boylarından buraya gelmiştir.

	d		u	u
d		Tu	Tu	
	u	S		

Bu grup daha sonra 17. as rda ~~Mo~~ardan kalma Çungarlar ile birlikte Sivas'a yerleşmiştir.

16. as rdaki ~~ç~~er bir Çepni topluluğu da Atçeken cemaati içerisinde görülür. Konya bölgesinde görülen bu Çepni topluluğundan birinci kol, I. Selim döneminde Eski kazas na ~~ba~~ 6 köyde yaşamaktadır. Bu köyler Çanak, DüznüAr k Ard , Elgen Arg , Alihan ve Arg köyleridir.İkinci kol ise Turgut yöresindeki Bay rca Kuyu, Çukur Hisar ve Durakl adlı köylerde bulunmaktadır. Konya yöresindeki üçüncü kol ise Turgut kazas ndaki oymaktan ayrılan ve Karaman' n bat s ndaki Mahmutlar kazas nağlbaAbbas, Hisar, Pazarc k ve Susuzca köyleridir.

16. as rda Çepni oymaklar nda~~ç~~eli bir k sm da Koç Hisar Sancığı'nda görülür. Koç Hisar Sancığına İç İl ve Adana bölgelerinden gelmişlerdir. Bu oymaklardan "Urun Gülü ad n taşıyan Adana'n n Sar çam yöresindedir. Yine bu as rda Hamid (Isparta) Sancığı n Göl Hisar ilçesinde 70 vergi nüfuslu bir Çepni oymağı bulunur (Sümer, 1992:248).

Anadolu sahas ında İran'da görülen Çepni oymaklar , köken olarak Trabzon ve Canik Çepni'ne dayanır. Daha önce Yeni İl (Sivas) reayas içerisinde görülen bazı Çepni oymaklar ise vergiden kurtulmak için buldukları yerden ayrılarak Meşet Sğac k, Hamit, Teke ve Alaiye sancaklarına kaçmışlardır (Sümer, 1992:248).

Türkiyedeki Çepniler mezhep olarak Alevi Sünni olarak ikiye ayrılmaktadır. Günümüzde Sünni mezhebine mensup Çepniler çoğunlukla Karadeniz bölgesinde; Alevi olanlar ise Akdeniz ve Ege bölgelerinde bulunmaktadır.

Bal kesir s n rlar içerisinde yaşayan Çepnilerin tamamı Alevi mezhebine mensuptur. Hac Bektaş/eli vefat ederken müritlerinden Barak Baba'y Karesi'ye ~~la~~ Boğad ç'a (Bigadiç) göndermiş olması bu bölgede daha önce de Çepnilerin bulunduğunu göstermektedir (Ayhan, 1999:116).

Bal kesir yöresinde yaşayan Çepniler ile ilgili olarak ilk s n flandırma bir liste hâlinde ~~smail~~ Hakk Kad oğlu tarafından yapılmıştır (Kad oğlu, 1935:23-24).

	<i>d</i>		<i>u</i>	<i>u</i>
<i>d</i>		<i>Tu</i>	<i>Tu</i>	
	<i>u</i>	<i>S</i>		

Tablo 2: Gnmzde Balıkesir'deki epni Yerleşim Yerleri

Ky Adı	Kazası	Nahiyesi	Oymak Adı
Akyar	Bal kesir	ař	Eyne Hocal
Yumruklu epni	Bal kesir	Adal	Eyne Hocal
İn Kaya (Sazcılar)	Bal kesir	Pamuku	Eyne Hocal
Koz Pınar	Bal kesir	Bigadiç	Eyne Hocal
İl Yapan	Bal kesir	Bigadiç	Eyne Hocal
Kuřkaya	Bal kesir	Konakpınar	Eyne Hocal
Soanbk	Bal kesir	İvrindi	Yal nayak
Deliklitař	Bal kesir	Bakacak	Yal nayak
Değirmendere	Balya	Orhanlar	Yal nayak
Dana Veli	Suřluk	merky	Yal nayak
Gke ren	Suřluk	merky	Yal nayak
Kocabk	Balya	-	Yal nayak
Gvem epni	Bal kesir	ař	İlyaslı
Bahedere	Bal kesir	Kpeler	Karalar
ukur Hseyin	Bal kesir	Kpeler	Karalar
Karamanlar	Bal kesir	Kpeler	Karalar
Dbecik	Bal kesir	Kpeler	Karalar
Kabakdere (Stkr)	Bal kesir	Bal kesir	Karalar
iniler Alan (oraklı)	Bal kesir	Kpeler	Karalar

OrtaMaasaa564 Tc 3998 12.6 referans 32 A-166inr) 126 Bal kesir

K 12.2(pee f lpee f 3(r)-4749(K611.3(a)2.4(r)10

d d u u
d Tu Tu
u S

Bunlar dışında “Muçular” isminde bir aileye mensup 10 -12 hane Bal kesir’in Koçnar köyünde, geri kalanlar Soma’ya da Karaçam ve Akhisar’ın Büyük Oba köylerinde bulunmaktadır. Ayrıca Bal kesir Çepnilerinin kendilerine ait bir de gizli dilleri mevcuttur (Kadıoğlu, 1935:13).

Bal kesirden başka günümüzde (Ayhan, 1999:140) Ege bölgesindeki Çepnilerin dağını gösteren tablo şekildedir:

Tablo 3: Ege Bölgesindeki Çepni Yerleşim Yerleri

Köy Adı	İl / İlçe	Açıklama
Kara Çitlenbik	İzmir / Bergama	Karaçitlenbik Köyü Yunan işgali sırasında yakıldı için dağını ştı r.
Sar dere		
Narlıca		
Tepeköy		
Pıynay Köy (Pınal Köy)		
Pınar		
Deliktaş		
Yalı zev		
Büyükoba		
Hamza Baba		
Zeamet		
Çepni Harmandal	Manisa	
Çepni Muradiye		
Kemikli Dere		
Tirkeř		
Sünnetçiler	Manisa / Akhisar	
Yatađan		
Çepnibektaş	Manisa/ Turgutlu	
Çepnidere		
Gökgedik		
Karaçam	Manisa / Soma	
Ularca		
Arpaseki		
Almadere		

d *d* *u* *u*
d *Tu* *Tu*
u *S*

Bal kesir Çepnileri e

Terziler	Ayd n	
Sofular	Ayd n / Söke	
Helvac lar		
Çay rhisar (Çayba)	Ayd n / Tire	

III. Ağız (Dil) Özellikleri

1. Ünlüler ve Ünlü Çeşitleri

Bal kesir Çepni ağzında Türkiye Türkçesi yaz diline göre farklı gösteren bazı ünlüleri, ö, ü, é ünlüleridir.

ä ünlüsü

Aç k e; normal e ünlüsünden daha aç k, e ile a arasında bir ünlüdür. e > ä değişimiyle oluşmaktadır.

büzmäli “büzmeli” (II.1.9), işlemäli “işlemeli” (II.1.276). ämmä “ama” (II.4.102), yädäda “yedide” (II.8.20)

ó ünlüsü

ö - o arasında geniş yuvarlak ve yarı kalın bir ünlüdür. Çepni ağzında karakteristik olarak görülen bu ünlü, genellikle ö ünlüsünden o ünlüsüne dönüşme (ö > o) sırasında ortaya çıkmaktadır.

Ön damak k, g ünsüzleri ile başlayan ve ilk hecesinde ö ünlüsü bulunduran kelimeler, bu ünlünün görüldüğü yerlerdir

çóker “çöker” (II.12.80), göce “göce” (II.12.72), gönümden “gönümden” (II.3,139). Alıntı kelimelerden köy “köy” (II.8.1), gördese “Gördes’e” (II.4.71) örneklerinde görülür.

ü ünlüsü

ü - u arasında yarı kalın, dar ve yuvarlak bir ünlüdür. ü > u değişimi sonucunda ortaya çıkan bu ünlü, ö ünlüsünde olduğu gibi daha çok g ve k ön damak ünsüzleriyle başlayan ve ilk hecesinde ü ünlüsü bulunan kelimelerde görülür. Bu ünlü de Çepni ağzında karakteristiktir.

bugún “bugün” (II.10,108), güccuK “küçük” (II.4.147),

d d u u
d Tu Tu
u S

ī ünlüsü

yīķallār⁵ “yıklarlar” (II.12.119)

1.2.1.2. Eklerdeki Ünlü Uzunlukları

+lā -, +lē- İsimden Fiil Yapım Eki

haşlārīķ “haşlarız” (II.11.20), toplārīķ “toplarız” (II.11.20)

+lār Çokluk Eki

Bu uzunluk isimden isim yapmā-l ekindeki uzunluktan bulama yoluyla ortaya çkış olmalıdır:

masalārī “masaları” (II.5.98)

1.2.1.3. Alıntı Kelimelerdeki Ünlü Uzunluklarının Kısalması

Türkiye Türkçesi yaz dilinde uzun olarak telaffuz edilirken Çepni dilinde normal sürelerine dönen ünlülerdir:

ā > a

Çepni ağızlarında ön, iç ve son seslerde yaygın bir şekilde görülür. adede “ādete” (II.3.58), aşīķ “āşık” (II.1.30), bazı “bāzı” (II.1.6), cenazayı “cenāzeyi” (II.12.146), ğalibe “ğālība” (II.1.123), hana “hāne” (II.8.48), hayatım “hayātım” (II.1.29)

ā > e

aleTdin “alāttin” (II.4.108), edet “ādet” (II.12.133), elemden “ālemden” (II.1.299), entereynen “entāriyle” (II.1.13)

ī > i

haziniyi “hazīneyi” (II.9.201), idamlī “īdamlığı” (II.9.138), ilān “īlan” (II.9.209), imanīn “īmanın” (II.1.208), itibarıyla “ītibarıyla” (II.7.57)

⁵ Özbekçede birincil uzunluklar: Buhū-y“y kamak” : MK yū-, Türkm. yuv- < * yū- (Tekin, 1995:52); ķā-a- “y kamak” (37 / 25, 46-2 / 86) (Gülensoy, 1988:26).

Bağlaç veya Edat “ki”

ğalması k “kalmadı ki” (II.6.67), tanımını kın “tanımıyor ki” (II.4.118), yoK ğu “yok ki” (II.9.252), yoğudu k “yoktu ki” (II.3.96)

1.3.1.2. Ünlü Kalınlaşmasıyla Meydana Gelen Dil Uyumsuzluğu

1.3.1.2.1. Kelime Tabanlarında Ünlü Kalınlaşmasıyla Meydana Gelen Dil Uyumsuzluğu

Yaz dilinde dil uyumunun görülmesi baz kelime tabanlar Çepni ğz nda uyum ğ nda kalmaktadır.

bilazziK “bilezik” (II.8.53), eşği “eski” (II.8.55), ğider “gider” (II.8.65), ğuler “güler” (II.3.110), şındı “şimdi” (II.8.75), üzerinde “üzerinde” (II.7.84), yirma “yirmi” (II.7.148).

1.3.1.2.2. Eklerde Ünlü Kalınlaşmasıyla Meydana Gelen Dil Uyumsuzluğu

Görülen geçmiş zaman eki : -dı

Bu uyumsuzluk sadece Manyas’ğ bir Çepni köyü olan Kapaklı köyünde tespit edilmiştir.

şu didiK bu didiK “şu dedik bu dedik” (II.8.19)

Aitlik eki : - ki

Çepni ğz lar nda tek örnekte tespit edilebilmiştir. şimdiki mi soruyuñ (II.2.24)

1.3.1.2.3. İnce Sıradan Kalın Sıraya Uyum Değişmesi

Bu örneklerden bir k sm n n her iki şekli de kullanılmaktadır.

ciñĝan “çingene” (II.8.12), cırtı “ciriti” (II.10.142), cızamasaK “çizemezsek” (II.3.16), çī “çiğ” (II.5.77), çıyna “çiğne” (II.9.247), ğuccuK “küçük” (II.4.147), şındı “şimdi” (II.12.12), yadıda “yedide” (II.8.20)

1.3.2. Ünlü İncelmesi

1.3.2.1. Ünlü İncelmesiyle Meydana Gelen Dil Uyumu

1.3.2.1.1. Kelime Tabanlarında Ünlü İncelmesiyle Meydana Gelen Dil Uyumu

Kelime tabanlarındaki bu uyum da ilerleyici, gerileyici ve iki yönlü benzer sonuçlarda meydana gelmektedir.

	<i>d</i>		<i>u</i>	<i>u</i>
<i>d</i>		<i>Tu</i>	<i>Tu</i>	
	<i>u</i>	<i>S</i>		

benzeme ile meydana gelen dil uyumu al nt kelimelerde daha yayg nd r.

cellet “cellat” (II.9.147), emseller “emsaller” (II.5.148), evlet “evlat” (II.1.118), galibe “galiba” (II.9.205), haziren “haziran” (II.5.93), iñker “inkar” (II.1.307), dene “tane” (II.8.1), edet “adet” (II.12.133), elemden “alemden” (II.1.299), esgerlını “askerliğini” (II.3.168), kılesiK “klasik”(II.1.48), söhbeT “sohbet” (II.9.141), müsēb “müsāhip” (II.9.187), entereynen “entariyle” (II.1.13), veresete “verasete” (II.8.46), nezaketli “nezaketli” (II.2.46).

1.3.2.1.2. Ek, Bağlaç ve Edatlarda Ünlü İncelmesiyle Meydana Gelen Dil Uyumu

Şimdiki zaman eki : - yor

Türkiye Türkçesi yaz dilinde dil uyumunu bozan bu ekin, Bal kesir Çepni ğ zlar nda uyuma girdi görülmektedir.

beyenmiyiz “beğenmiyoruz” (II.9.235), döküyük “döküyoruz” (II.2.53), döyüdün “dövüyordu” (II.4.184), getiriyik “getiriyoruz” (II.5.87), görmüyü “görmüyor” (II.1.175), gülüyü “gülüyor” (II.1.24), isdemiği “istemiyor” (II.1.135), ölüyü “ölüyor” (II.9.79).

1.3.2.2. Ünlü İncelmesiyle Meydana Gelen Dil Uyumsuzluğu

Türkiye Türkçesi yaz dilinde dil uyuma giren baz kelime tabanlar Çepniğ zlar nda uyumsuzluk göstermektedir.

1.3.2.2.1. Kelime Tabanlarında Ünlü İncelmesiyle Meydana Gelen Dil Uyumsuzluğu

Bu uyumsuzluklardan bir k sm eklerden sonra gerileyici benzeme yoluyla oluşmuştur.

arpēi “arpayı” (II.3.75), bazlamei “bazlamayı” (II.8.83), büdey “buğday” (II.12.77)

Alıntı kelime tabanlarında meydana gelen uyumsuzluklar ise şunlardır: alekeyi “alakayı” (II.7.149), balle “balya” (II.4.120), ehbablarıña “ahbablarına” (II.6.70), erāzımız “arazimiz” (II.8.47), felan (II.12.87), ğāri “gayrı” (II.4.109), mānesi “manası” (II.9.103), normel “normal” (II.10.51).

	<i>d</i>		<i>u</i>	<i>u</i>
<i>d</i>		<i>Tu</i>	<i>Tu</i>	
	<i>u</i>	<i>S</i>		

1.3.2.2.2. Eklerde Ünlü İncelmesiyle Meydana Gelen Dil Uyumsuzluğu

Bal kesir Çepni şezlar nda sadeceşimdiki zaman ekinin kullan mlar s ras nda görölmektedir.

atīlā “atıyorlar” (II.3.58), çıkarīK “çıkıyoruz” (III.7.12), olī “oluyor” (II.3.36), ğatīm “katıyorum” (II.7.14), ğaynatīm “kaynatıyorum” (II.7.111), ğurtarī “kurtarıyor” (II.4.101), yakīm “yakıyorum” (II.7.109), yaşı “yaşıyor” (II.3.85).

1.3.2.3. Kalın Sıradan İnce Sıraya Uyum Değişmesi

Daha önce kal n s rral iken ince s raya geçen ve dil uyumunun bozulmağ kelimelerdeki değişmelerdir. Bu değişmenin görüldüğü kelimelerden bir k sm n n her ikekli de ğ z bölgesinde kullan lmaktadır.⁶

çömeK “çomak” (II.5.134), müteşliK “muhtaçlık” (II.12.16), felen (II.12.77), hüdütür “huduttur” (II.8.10), sēt “saat” (II.12.90)

1.3.3. Tarihî Şekillerin Görüldüğü Örnekler

Bal kesir Çepni şez nda yaz dilinden farklı olarak, ünlülerin eski biçimleriyle kullan ld klar örnekler ve bu ünlüler şunlardır:

a’lı şekiller

dayzā “teyze” (II.7.41), (TS “dayıza, dayaza, diyeze, tayaza, tayıza ‘teyze’ ” II.1030).

e’li şekiller

eşidışime “işitişime” (II.9.104), (DLT “eşit-” I.508-2 / ETG “eşit-, eşid-, işit-, işid-, eşit- ‘işitmek’ ” s. 265);

eyi “iyi” (II.1.118), (DLT “edhgü” I.34-11, II.153-14, III.43-20 / ETG “ädhgü,

edhgü” s. 263 / TS “eyü, iyü, eyi” III.1595);

geyyoduğ “giyyorduk”(II.1.9), (DLT “kedh-, ket- ‘giymek’ ” II.296-3, II.296-1 / ETG “käd-, kädil-, kätil- ‘giymek, giyilmek’ ” s. 279 / TS “geymek” III.1681).

o’lu şekiller

yoğardan “yukarıdan” (II.4.156), (DLT “yokar, yokaru” I.142-15, II.4-14 / ETG “yoğaru” s.312);

⁶ bk. Banguçlu, 2004:100.

	<i>d</i>		<i>u</i>	<i>u</i>
<i>d</i>		<i>Tu</i>	<i>Tu</i>	
	<i>u</i>	<i>S</i>		

ö'lü şekiller

övey “üvey” (II.21.283), (DLT “ögey” I.310-22);

yörüTdüler “yürüttüler” (II.3.73), (DLT “yori- , yor- ‘ yürümek’ III.87-23, I.456-1 / ETG “yori-, yor-, yorri-, yuorri- ‘ yürümek’ ” s. 312);

i'li şekiller

didīnīñ “dediğinin” (II.4.168), (DLT “ti-” III.231-2 / ETG “ti-, te-” s. 299 / TS “dime” II.1159);

iTdi “etti” (II.3.168), (DLT “èt-” I.171-28 / ETG “it-, ät-” s. 276 / TS “itmeli eylemek ‘edecek hale getirmek’ ” III.2129);

yimeyi “yemeyi” (II.1.175), (DLT “yém ‘azık, yemek, taam’ ” I.480-17/ ETG “yi-, ye-” s. 311 / TS “yimecük ‘yiyecek’ ” VI. 4602);

yirde “yerde” (II.4.3), (DLT “yér” I.15-4, II.68-5, III.4-16 / ETG “yir, yer” s. 311 / TS. “yir” VI.4606).

1.3.4. Ünlü Türemesi**1.3.4.1. Ön Seste Ünlü Türemesi**

Ağ z bölgesinde ön seste ünlü türemesi r, l gibi sürekli ünsüzler ile başlayan al nt kelimelerde görülür.

l ünsüzü önünde türeme

ilān “leğen” (II.5.150), ilāzımsa “lazımsa” (II.8.61), ileçberlik “rençperlik” (II.6.58), ılazdan “lazdan” (II.12.48), ölüsger “rüzgar” (II.5.29)

r ünsüzü önünde türeme

ırafıK “refik” (II.5.182), ırāmetlik “rahmetlik” (II.9.111), ırasdıK “rastık” (II.9.207), ırāzı “razı” (II.3.151), ireçberli “rençperliği” (II.3.7), örüzger “rüzgar” (II.4.114).

1.3.4.2. İç Seste Ünlü Türemesi

Genellikle al nt ve yanyana gelişti ünsüzlü kelimelerde görülür.

br arasında

ibirām “ibrahim” (II.8.26), bıravo “bravo” (II.9.87)

dr arasında

moderin “modern” (II.1.17)

	<i>d</i>		<i>u</i>	<i>u</i>
<i>d</i>		<i>Tu</i>	<i>Tu</i>	
	<i>u</i>	<i>S</i>		

sr arasında

masırafdır “masraflıdır”(II.1.212), nasıraddın “nasrettin” (II.4.152)

tr arasında

etiraflarda “etraflarda” (II.7.143), litire “litre” (II.4.148), metre “metre” (II.7.139), santurul “santral” (II.6.3), ekisdire “ekstra” (II.7.126), ğadusdura “ğadastro” (II.7.126)

zr arasında

hazıreti “hazreti” (II.9.88)

ks arasında

ekisdire “ekstra” (II.7.126), löküs “lüks” (II.4.130)

fy arasında

afıyonu “afyonu” (II.9.246)

my arasında

kimiyon “kimyon” (II.5.5)

cb arasında

meciburusam “mecbursam” (II.1.298)

1.3.4.3. Son Seste Ünlü Türemesi

Kelime tabanlarında son seste görülen ünlü türemeleri genellikle kişisel konuşma özelliklerinden kaynaklanmalıdır.⁷

esasa “esas” (II.3.9), ğadarı “kadar” (II.3.43)

1.3.4.4. Bazı Eklerin Sonunda Ünlü Türemesi

- madan ve -қан ve - ken zarf-fiil eklerinin sonunda görülmektedir.

durmadana “durmadan” (II.2.37), burdaykana “burdayken”

	<i>d</i>		<i>u</i>	<i>u</i>
<i>d</i>		<i>Tu</i>	<i>Tu</i>	
	<i>u</i>	<i>S</i>		

dabamñ “tabanın” (II.1.166), dadı “tadı” (II.1.31), dağısım “takısım” (II.5.105), dağar “takar” (II.5.105), dara “tara” (II.1.113), daraK “tarak” (II.6.26), daşırsıñ “taşırsın” (II.1.312), dırnāñ “tırnağın” (II.12.35), dutar “tutar” (II.12.214), duTğun “tutkun” (II.6.40).

Al nt kelimelerde görülen örneklerşunlard r: dabanca “tabanca” (II.4.186), dene “tane” (II.8.1), desdiler “testiler” (II.4.178), dülbetinen “tülbentle” (II.6.131).

p - > b -

Bal kesir Çepni ğz nda Türkçe ve al nt kelimelerdeki yaz dilinden farklı p > b tonlulaşma örneklerşunlard r: biliç “piliç” (II.5.33), bişmiş “pişmiş” (II.5.3). Alıntı kelimelerde: bazara (II.12.113), baTlıcanı “patlıcanı” (II.11.18).

s - > z -

Yaygın olmayıp daha çok alıntı kelimelerde görülen bir tonlulaşma şeklidir. zalatasını “salatasını” (II.5.141), zePze “sebze” (II.3.128), zopaniñ “sopanın” (II.6.18)

ç - > c -

Seyrek görülen bir tonlulaşma şekli olup tamamı alıntı kelimelerde görülür. ceyiz “çeyiz” (II.6.126), cuKlata “çikolata” (II.5.153)

1.4.2.1.2. İç Seste Tonlulaşma

Bal kesir Çepni ğz nda iç seste meydana gelen tonlulaşmalar, ön sestekiler kadar yaygın olmamakla birlikte yaz dilinden çok ileridedir.

- k - > - ğ -

Kelime tabanlar nda ekleşme dş nda doğrudan görülen k > ğ tonlulaşma örneklerşunlard r: başğa (II.1.23), daKğa (II.3.16), fağaT (II.1.87), muğaKğaK “muhakkak” (II.3.14) sıdğı (II.3.90).

Ekleşme sırasında meydana gelen k > ğ tonlulaşmaları: çağmamış (II.3.5), toPrağlı (II.9.175) örneklerinde görülür.

- k - > - g -

asgere “askere” (II.3.19), esgi “eski” (II.1.221), isgen “iskan” (II.9.80), keşge “keşke” (II.1.46).

- k - > - g -

Bal kesir Çepni ğz nda sadece Çee-2.8(nd1 "11()-5()7.ITD (Y)0 Tc14)11.8(#71

	d		u	u
d		Tu	Tu	
	u	S		

İç sesteki en yaygın tonsuzluk şeklidir. Çoğunlukla ünsüz benzeşmesi yolu ile olmuştur. arâssi “arazisi” (II.8.46), öşkan “özkan” (II.10.50), saşısını “sakızını” (II.9.246), tınasnan “tınazla” (II.5.28)

- v - > - f -

Alın kelimele ile Türkçe “ovala-” fiilinde görülür. İç seslerde hece başındaki v seslerinin f ile değişmesiyle ortaya çıkmaktadır.

ğayfe “kahve” (II.3.90), öfeleriK “ovalarız” (II.5.15),

1.4.2.3. Süreklileşme

Genellikle kök ünlüsünden sonra görülür.

b > m

gimi “gibi” (II.6.28), kimi “gibi” (IV.3.108)

ç > ş

Çepni **ç** zlarındaki en yaygın süreklileşmelerdendir. Genellikle eklenme sırasında görülmektedir.

aşlık “açlık” (II.12.15), bigadişde “Bigadiç’te” (II.2.31), bilinşli “bilinçli” (II.9.86), ğaşdı “kaçtı” (II.6.140), geşdi “geçti” (II.1.36), genşleri “gençleri” (II.1.15), güşlü “güçlü” (II.9.19), ılaşladım “ilaçladım” (II.9.283), işdim “içtim” (II.1.247).

ķ > ħ

Çepni **ķ** zlarında karakteristik bir süreklileşme şeklidir. aħıllı “akıllı” (II.1.168), aħıyı “akıyor” (II.4.67), aħrabası “akrabası” (II.4.28), alayħanıñ “Alayaka’nın” (II.4.67), arħadaşına “arkadaşına” (II.3.9), baħım “bakım” (II.6.14), çıħardı “çıkardı” (II.4.105)

1.4.2.4. Ünsüz Türemesi

1.4.2.4.1. Ön Seste Ünsüz Türemesi

Ön seste h ve y ünsüzlerinin türemesi görülür.

h türemesi

hindi (II.4.149), hurasında (II.9.281), hurredacāñ “vurduracaksın” (II.11.44)

y türemesi

yesir “esir” (II.5.171)

	<i>d</i>		<i>u</i>	<i>u</i>
<i>d</i>		<i>Tu</i>	<i>Tu</i>	
	<i>u</i>	<i>S</i>		

1.4.2.4.2. İç Seste Ünsüz Türemesi

h türemesi

İçerisinde ay n sesi bulunan tek örnekte rastlanmıştır

zirahat “ziraat” (II.9.158)

n türemesi

pıransa “pırasa” (IV.3.31)

y türemesi

Al nt ve içerisinde ay n veya hemze bulunan kelimelerde görülür. İkiz ünlünün telaffuzundaki zorluk y ünsüzünün türemesini

âyilem “ailem” (II.1.8), teysirinden “tesirinden” (II.9.265)

1.4.2.4.3. Son Seste Ünsüz Türemesi

k, K / k, K türemesi

Tamam zaman zarf veya zarf-fiil sonlarında görülen bu örnekler, Eski Türkçe dönemindeki \emptyset ök kuvvetlendirme edat n n kal nt s olmalı d r. gelinceK “gelince” (II.5.115), şimdiK “şimdi” (II.3.59)

m türemesi

halbuKsam “hâlbuki” (II.1.158)

n türemesi

Baz zarf ve edat sonları ile ek-fiilin görülen geçiş zaman 3. teklik kişi çekiminde görülür. ağlardın (II.3.88), boludun (II.4.187), dillerdin “derlerdi” (II.4.194), gelirdin (II.12.3), içebilirdin (II.4.149), isdelleridin (II.9.43), oturudun (II.4.148)

bilene “bile” (II.2.2) örneğindeki türeme ise “bile” edatı sonunda görülen bir hece türesidir. Yaygın değildir.

s, z türemeleri

Bu türeme şekli, genellikle zarf-fiil ekleri sonunda görülmektedir. ölüncüs (II.9.69), verincis (II.9.201), yerleşincis (II.9.123)

y türemesi

Türkmen ve Çepni gâzlarında “ne” soru zamiri sonunda görülür. ney “ne” (II.1.6)

⁹ Y ld r m, 2006:152.

	<i>d</i>		<i>u</i>	<i>u</i>
<i>d</i>		<i>Tu</i>	<i>Tu</i>	
	<i>u</i>	<i>S</i>		

1.4.2.5. İkizleşme

ç > cc / çç : güccü “küçüğü” (II.3.66), küççüm “küçüğüm” (II.1.172)

l > ll : çillesi “çilesi” (II.4.99), hilleye “hileye” (II.6.97)

t > tt : itteliyveriz “iteleyiveririz”(II.7.16), zattı “zaten” (II.8.80)

y > yy : deyyiñ “diyorsun” (II.4.7)

z > ss, zz : yüssük “yüzük” (II.12.183), bilázzıK “bilezik” (II.7.53)

1.4.2.6. Yer Değiştirme

-br -> -rb - : gürbeynen “gübreyle” (II.9.257)

-kş -> -şg - : eşgiTmeyis “ekşitmeyiz” (II.7.4)

-lv -> -vl - : havla “helva” (II.12.208)

-ml -> -lm - : melmekete “memlekete” (II.9.46)

-mr -> -rm - : yurmuKlar “yumruklar” (I.5.54)

-pl -> -lp - : cılbaK “çıplak” (I.3.327)

-pr -> -lp - : yalpaK “yaprak” (II.5.159)

-pr -> -rp - : torpāmızı “toprağımızı” (II.3.95)

-rh -> -hr - : tahranıyı “tarhanayı” (II.7.3)

-rv -> -vr- : kevrancılariñ “kervancıların” (II.9.18)

-ry -> -yr - : ceyran “cereyan” (II.6.2)

-sk -> -ks - : eksiski “eskisi” (II.5.152)

1.4.2.7. Ünsüz Kaybolmaları

1.4.2.7.1. Erime

-f- erimesi : çitliK “çiftlik” (II.9.141), sūra “sofra” (II.6.81)

-ğ- erimesi : āırırmiş “ağırırmiş” (II.4.172), bālamış (II.3.5), bālarını (II.1.55), dālarda (II.2.14), sādān (II.4.96)

-h- erimesi : bāça “bahçe” (II.11.33), kāvāltı “kahvaltı” (II.9.262), kāyayı “kahyayı” (II.6.77)

-k- erimesi : itisaTcıdır “iktisatçıdır” (II.1.154)

	<i>d</i>		<i>u</i>	<i>u</i>
<i>d</i>		<i>Tu</i>	<i>Tu</i>	
	<i>u</i>	<i>S</i>		

- **l - erimesi** : ğaçanı “kalkanı” (II.3.96), māzemesini “malzemesini” (II.8.61), beki “belki” (II.12.8)

- **m - erimesi** : bizikilē “bizimkiler” (II.6.100)

- **n - erimesi** : ğarafil “karanfil” (II.5.155), geşlerimiz “gençlerimiz” (II.7.97), işāt “inşaat” (II.7.153)

- **r - erimesi** : bayramlādan (II.1.214), orlādanımış “oralardanmış” (II.4.49), girişin “girersin” (II.4.155), ğabarıdı “kabarırdı” (II.4.161), savırıdıK “savururduk” (II.3.11)

- **v - erimesi** : yōmiye “yevmiye” (II.12.104), tōbe “tövbe” (II.9.98)

- **y - erimesi** : sülūman “Süleyman” (II.1.74), bōle “böyle” (II.1.184)

1.4.2.7.2. Büzülme

g, ğ, ğ büzülmeleri : bōn “bugün” (II.1.246), ābeyim “ağabeyim” (II.3.23), annatacām “anlatacağım”, çırmaK “çığırmaK” (II.3.69)

h büzülmesi : mālledē “mahallede” (II.6.22), rātımıza (II.1.120), bās “bahis” (II.1.215), ibirām (II.8.26), müsēb “müsaahip” (II.9.187)

m büzülmesi : zān “zaman” (II.3.130)

r büzülmesi : çocuKlān “çocukların” (II.1.136)

v büzülmesi : ğām “kavim” (II.9.181)

y büzülmesi : darācān “tarayacaksın” (II.11.44), olmācaK “olmayacak” (II.3.23), şığātçı “şikayetçi” (II.3.44), bilmēnner “bilmeyenler” (II.3.59), kesmēne “kesmeyene” (II.5.144)

1.4.2.8. Diğer Ünsüz Değişmeleri: Çepni ğ zlar nda tespit edilen diğer ünsüz değişmeleri olarak baz damak ünsüzleri aras ndaki değişmeler tespit edilmiştir.

g > ğ değişimi

Daha önce ön damakta bulunanan g ünsüzünün arka damaca geçerek ünsüzüne dönüşmesidir. İnce s radan kal n s raya doğru görülen bu değişme, ünsüzle birlikte hece çılu r ince ünlüleri de kal n s r maktadır.

góce “göce” (II.12.72), ğoç (II.10.19), ğógcesuda “Gökçesu’da” (II.6.114), ğógkóy “Gökköy” (II.9.111), ğómlē “gömleği” (II.9.266), ğónderillerimiş “gönderirlermiş” (II.9.38),

	d		u	u
d		Tu	Tu	
	u	S		

DJ " : ! !

/2 3 1.3 3 !! 4 "4#\$ / 1. !! 4 #%\$ /3
!! "*" "+\$ / 1 !!) ")*\$ / 1 !! 4 "4&\$

-

Daha önce ön damakta bulunan k ünsüzünün arka dama a geçerek- ünsüzüne dönüşesidir.

- 3 3 . 3 3 !!) 4*\$ - <E !!) &4\$ - .
!! "*" #&\$ - . !! + "\$ - ,00 @ ,0 !! % "#\$ - :
; !!) +9\$ - < < !! 9 49\$ - !!) "%&\$
.- 3 3 . !!) "*" 9\$ / 1 !!) +#\$ -
!!))*\$

1.4.2.9. İnsüz Benzeneleri

k - r > k Đ g : @1 !! 9 49\$
l - y > l Đ l : !!) "%*\$; ;
!! 4 ""%\$ 3 !!) #)\$ 3 3 !! "% "%\$
r - n > r Đ r : H 3 !! "% "4*\$
n - b > m Đ b : / 3 !! " "%#\$ 1
1 3 !!) 9\$!! "' "\$ 3 !! " "*" 9\$
r - l > l Đ l : !!)' 4\$
t - c > • Đ c ; 30 3 e 30 3 3 !! & %&\$
n - l > n Đ n : 3 3 3 !! "%&4\$ 3 3 !! " 4'\$
; 3 3 !! " "+\$ 10.7()-759.6(1013) Tc(93enz)8 !!)* * !! 2.4 * .6(10.7())10.7()59.6(
r - l > l Đ :

! "##\$

1.4.2.9. Tarihî Şekillerin Korunduğu Örnekler

b’li şekiller

barmağ “parmak” (II.6.88), (TS “barmağ, barmak” I.402)

k’li şekiller

keri “geri, arka, sonra” (II.5.4), (ETG “kirü” s.281 / DLT “kirü” III.65-2, 245-16, 246-1);

kimi “gibi” (II.3.108), kibi “gibi, misal” (II.5.152); (DLT “kibi” I.483-22, III.23-22, 61-20 / ETG. “kib” s.281);

kölgeye “gölgeye” (II.6.106), (DLT “kölige, kölik” I.448-11, III.174-9, I.409-2 / ETG “köligä” s.283)

ñ’li şekiller

biñ “bin” (II.1.83), (DLT “minğ” I.243-12, III.14.1 / ETS “biñ, bıñ, miñ” s.268 / TS “biñ kez biñ” s. 583);

göñlünden “gönlünden” (II.1.99), (DLT “köñgöl” I.152-22, II.238-9, III.137-21 / ETG “köñül” s. 283 / TS “göñlü” III.1760);

öñlük “önlük” (II.1.11), (DLT “öñğ” I.40-24 / ETG “öñ” s.290 / TS “öñ” V.3087);

soñra “sonra” (II.1.74), (DLT “sonğ” III.357-23 / ETG “soñ ‘sonra, son’ ”s. 294 / TS “soñca” V.3507);

yalñız “yalnız” (II.2.7), (DLT “yalñğuz” I.333-23 / ETG “yalañuz” s.308 / TS “yaluñuz, yalañuz” VI.4230)

IV. Sonuç

Bal kesir ili ağzlar, Türkiye Türkçesi Ana Ağz Gruplarından Batı Grubu’nun I. alt ağzlarında yer alır (Karahan, 1996:116).

Çepni ağzı, I. alt ağz grubu yanında III., IV., VI. ve VIII. alt gruplarla da benzerlikler gösterir. Bunlardan bazıları;

e > ä değişmesinin I. alt ağz grubunun özelliklerinden olup (Karahan, 1996:118) Çepni’de de görülmesi,

Arka damak ünsüzlerinin sebep olduğu ö > ó ve ü > ú değişmelerinin III., IV., VI., VIII. alt ağz gruplarının özellikleri (Karahan, 1996:118) olması yanında Çepni’de de bulunması,

	d		u	u
d		Tu	Tu	
	u	S		

Yine Arka damak ünsüzünün bağlanma noktasının dip damaca doğru kayması IV., VI., VII., IX. alt ağz gruplarının özelliklerinden olup (Karahan, 1996:127) Çepni’de de karakteristik olarak görülmesi ve son olarak,

Arka damak ünsüzünün sürekliliği Batı grubunun IV., VI., VII., IX. alt ağzları yan sıra (Karahan, 1996:128) Çepni’de de görülmesi gibi özellikler, Çepni’nin komşu ağzlarından daha fazla İç Anadolu ve Çukurova ağzlarıyla yakınlığını göstermektedir.

KISALTMALAR

DLT	: Divanü Lûgat-it-Türk
ETG	: Eski Türkçenin Grameri
MK	: Mahmut Kağari
TS	: Tarama Sözlüğü
Türkm.	: Türkmençe

KAYNAKÇA

- ATALAY, Besim, **Divanü Lûgat-it-Türk Dizini “Endeks”**, 4. Baskı, TDK Yay., Ankara 1999.
- AYHAN, Aydın, **Balıkesir ve Çevresinde Yörükler, Çepniler ve Muhacirler**, Zağnos Vakfı Yay. Balıkesir 1999.
- BANGUOĞLU, Tahsin, **Türkçenin Grameri**, TDK Yay., Ankara 2004.
- ERCİLASUN, Ahmet Bican, **Kars İli Ağzları (Ses Bilgisi)**, Gazi Üniversitesi Yay., Ankara 1983.
- GABAİN, A. Von, **Eski Türkçenin Grameri**, Çev. Mehmet Akalın, TDK Yay., Ankara 1995.
- GÜLENSOY, Tuncer, **Kütahya ve Yöresi Ağzları**, TDK Yay., Ankara 1988.

	<i>d</i>		<i>u</i>	<i>u</i>
<i>d</i>		<i>Tu</i>	<i>Tu</i>	
	<i>u</i>	<i>S</i>		

-
- KADIOĐLU, İsmail Hakk ,Çepniler Balıkesir’de, Vilayet Matbaas , Halkevi Neşriyat ndan:4, Bal kesir 1935.
- KARAHAN, Leyla, **Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması**, TDK Yay., Ankara 1996.
- KORKMAZ, Zeynep, *Batı Anadolu Ağızlarında Asli Vokal Uzunlukları*” **TDAY-Belleten 1953**, Ankara 1995, s. 197-203.
- KORKMAZ, Zeynep; “*Eski Anadolu Türkçesinde Asli Ünlü (Vokal) Uzunlukları*”, **Türk Dili Üzerine Araştırmalar**, C.1, Ankara 1995, s. 443-458.
- KORKMAZ, Zeynep, **Gramer Terimleri Sözlüğü**, TDK Yay., Ankara 2003.
- KORKMAZ, Zeynep, **Güney-Batı Anadolu Ağızları Ses Bilgisi (Fonetik)**, TDK Yay., Ankara 1994.
- LİGETİ, Lajos, “*Türkçe’de Uzun Vokaller*, **Türkiyat Mecmuası**, C. VII-VIII, İstanbul 1942, s. 82-84.
- SÜMER, Faruk, **Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilatı-Destanları**, Türk Dünyas Arştırmalar Vakfı Yay.,İstanbul 1992.
- Tarama Sözlüğü** , TDK Yay., Ankara 1996.
- TEKİN, Talat, **Türk Dillerinde Birincil Uzun Ünlüler**, Simurg Kitapçılık ve Yayıncılık, Ankara 1995.
- YILDIRIM, Faruk, **Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları I (Giriş-İnceleme)**, TDK Yay., Ankara 2006.

d d u u
d Tu Tu
u S